لاوازی و شکستی کورد لە چارەسەری ناوچە سنوریە کێشە لەسەرەکاندا ... شاخەوان شۆڕش

کە لە ساڵی ٢٠٠٣ دا رژێمی بەعس روخا لایەنە سەرەکیەکانی ئێراق لەسەر سیستەمی فیدرالی رێککەوتن و مۆری دەستوریان کرد. سەرانی پارتی و یەکێتی واژووی مانەوەی باشوری کوردستانیان لە چوارچێوەی ئێراقدا کرد. بەمجۆرە باشوری کوردستان دەستوریانە لە چوارچێوەی ئێراقدا مایەوە و چارەسەری کێشەکان خرانە ئەو چوارچێوەیە. ئەو ڕێکەوتنە لەگەڵ یاسا و پرەنسیپە نێونەتەوەیەکان سەبارەت بە کێشەی لەو جۆرە، تێگەیشتن و گونجاوی نێونەتەوەیی هەبوو. چارەسەری ناوچە کێشەلەسەرەکانی نێوان ئێراق و باشوری کوردستان بەپێی دەستور بڕگەیەکی تایبەتی بۆ داندرا و لەرێگەی بڕیاری ١٤٠ ــەوە جۆری چارەسەرەکە بڕیاری لەسەر درا. بەپێی دەستور دەبوایە تاکو کۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ کۆتایی بە چارەسەرەکە بھێندرێت. واتە ئاسەوارەکانی بەعەربکردن نەهێلدرێت، ئاوارەکان بگەرێنەوە، موڵکە داگیرکراوەکان بۆ خاوەنەکانیان بگەڕێندرێتەوە، دامەزراوەکان بە هاوبەشی رێکبخرێنەوە، پاشان ریفەراندەم لەسەر چارەنوسی ئەو ناوچانە بکرێت و سنور دیار بکرێت. لە دیدێکی کوردستانیانەوە ئەو بڕیارە کەموکوری هەبوو و رەخنەش زۆر گیران. هەرچۆنی بێ ماددەی ١٤٠ گرنگی خۆی هەبووە و ب□ چارەسەری کێشەیەک داندرابوو کە بەدرێژایی تەمەنی دەوڵەتی ئێراق هەبووە و ب□ چارەسەر مابووەوە.

بۆ ئەوەی کورد بتوانێ لە ئاست جێبەجێکردنی کێشە ئاڵۆز و سەختە نەتەوەیەکانیدا بێ، دەخوازێ بەر لەهەر فاکتەرێک کورد خۆی خاوەنی نوێنەری رەوا و بەهێز بێت، لە هاوکێشە هەرێمی و نێونەتەوەیەکان بگات و لە چوارچێوەی تێگەیشتنە دانپێندراوە نێونەتەوەیەکاندا خاوەنی ستراتیژی ناسیونالیستانەی مۆدێرن بێت.

کیشەی سنور گرنگترین کێشەی نێوان ئێراق و باشوری کوردستانە، بۆیە دەبوایە ل□ پێشترین خاڵی نوێنەرانی کورد بێت و بە کاریگەرانەترین شێوە کار بۆ جێبەجێکردنی بکرێت. ئەرکی دەسەڵاتدارانی هەرێم بوو بەگەرموگوڕی و هوشیاری زۆرەوە هەوڵی جێبەجێکردنی خاڵ بەخاڵی ماددەی ١٤٠ بێ دواکەوتن بدەن، بێ ساردبوونەوە تواناکانیان بۆ جێبەجێکردنی ماددەکە بخەنەگەڕ، رێگەی سستی نەدەن و هەڵوێستی

تووند بەرامبەر هەر پێشێلکارییەکی دەسەڵاتی بەغدا بنوێنن و جەخت لەسەر چارەسەرییە دەستوورییەکان بکەنەوە.
لەبەرئەوەی باشوری کوردستان نە خاوەنی نوێنەری بەهێز بوو، نە هوشیاری و تێگەیشتنی سەردەمیانە و گونجاوی بە پرسێکی ئەوها گرنگ هەبوو، بە پێچەوانەوە سەرانی دەسەڵاتی هەرێم، شێلگیرانە کاریان لەسەر جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ نەکرد. کێشەی ناوخۆیی و دووبەرکی نێوان بەرەی سەوز و زەرد رۆڵی لاوازکردنی گێڕا و هەوڵەکانی بەلاڕێدا برد، بەنموونە دوو بەرەیی ئاسایش و دوو ئاراستەیی لە کەرکوکدا، دابڕینی ناوچەکان و بەڕێوەبردنیان بەپێی بەرژەوەندییە حزبیە زەرد و سەوزەکان لەهەر زۆنێکدا، بەمجۆرە دوورکەوتنەوە لە هەنگاو و چارەسەری ستراتیژیانەی کوردستانیانە بۆ کێشەکە. لە بەرامبەری لاوازی نوێنەرانی کوردا دەسەڵاتی بەغدا جگەلەوەی هەنگاوەکانی سست بوو، بەربەستی دروستکرد، سیاسەتی پەراوێزکردنی کورد و جار جارە بەعەرەبکردنیش بەردەوامیان پێدرا.

وەکو دەرکەوت چارەسەری ماددەی ١٤٠ لەکارە لەپێشەکانی دەسەڵاتدارانی هەرێم نەبوو. لەجیاتی ئەوە هەر بەرەیەک لەلایەن خۆیەوە ململانێی بەدەستهێنانی پلەوپایەو پۆست لە ئاستی ئێراق و کوردستان بوو، هەروەها نایاسایانە خەریکی ئاواکردنی نەوت بە قاچاغ و هەڵکەندنی چاڵی نەوت بوون، خەریکی بەستنی کۆنتراکت لەگەڵ کۆمپانیای تورکی و بێگانە، خەریکی هێنانی بازرگانە تورک و عەرەبە گەندەڵەکان بۆ کوردستان بوون و هتد. بەکورتی هەوڵەکان لەگەڵ باردا نایاسایانە بۆ بەدەستهێنانی سەرمایەی زۆرو خێرا چڕکرانەوە. سەرانی دەسەڵاتی هەرێم ئامادەبوون لەسەر نەوت دژی بەغدا بووەستنەوە و بیگەیێننە کەناری شەڕ، بەڵام تەنها بە یەکجاریش لەسەر سستی یا سڕکردنی ماددەی ١٤٠ هەڵوەستیان وەرنەگرت و لە بەغدا یاخی نەبوون.
لە جیاتی هەڵوەستە و بەخۆداچوونەوە، وە چارەسەری کێشەکانیان لەگەڵ بەغدا، دەسەڵاتدارانی هەرێم پەیوەندی و بازرگانیان لەگەڵ تورکیا بەهێزتر کرد، وردە وردە لە دەسەڵاتی بەغدا دوورکەوتنەوە، ناکۆکییەکان قوڵتر و نێوانیان فراوانتر بوو. ئەوەش کە ئاماژە بوو بە کێشە و بێمتمانەیی لەنێوان یەکەی فیدرال و دەسەڵاتی ناوەندا، ئاراستەکەی روو لە ناکۆکی زیاتر و دەرئەنجامی نادیار بوو. لەراستیدا رووکردنە تورکیا و سەیرکردنی تورکیا وەکو فریادرەس لە شەوەزەنگدا گرتنەبەری کوێرەڕێیەک بوو لە هەڵەدێردا. ئەوەش گەورەترین و کوشندەترین هەڵەی مێژوویی بوو کە دەسەڵاتدارانی باشور تێیکەوتن.

لە ساڵی ٢٠١٤ دا هیرشەکانی داعش بۆسەر کوردستان دەستیپێکرد، کە تاوانی گەلکوژی شەنگال و تاوانی دیکەی جەنگ و دژ بە مرۆڤایەتی لێکەوتەوە. دوای ئەوە بەهاوکاری هاوپەیمانان و لایەنە کوردستانیەکان، هێزی پێشمەرگە توانی زۆربەی ناوچە کوردستانیە سنوریەکان کە گرنگترینیان شاری کەرکوک بوو ڕزگاربکات و بیانخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆی.
ئەو سەرکەوتنە سەرکەوتنێک بوو لە باری شەڕدا، وە ڕێکخراوی داعش دوژمنی هاوبەشی ئێراق و باشوری کوردستان بوو. بۆیە ڕزگارکردنی ئەو ناوچانە لەچنگی تیرۆرستانی داعش، ڕزگارکردن لە دوژمنێک بوو کە وەکو یەک دژی کوردستان و ئێراق بوون. ڕزگارکردنی ناوچە سنوریە کێشەلەسەرەکان واتای ئەوە نەبوو کە ئیتر ئەو ناوچانە بە کوردستان گەڕانەوە و ئێراقیش وازیان لێدەهێنن. بە پێی ڕێکەوتنە دەستوریەکە ئەوناوچانە دەکەوتنە ژێر دەسەڵاتی ئێراق تا ئەو کاتەی ماددەی ١٤٠ چارەسەر دەکرێت. هەموو ئەو گوتن و بۆچوونانەی کە پێیوابوو ئەو ناوچانە کوردستانین و نابێ بگەڕێندرێنەوە ژێردەستی ئێراق، یا پێیوابوو ئیتر ئەو ناوچانە جارێکیتر ناچنەوە بندەستی ئێراق، بۆچوونی سۆزدار و خۆشباوەڕانە و ناتاوتوێکراوبوون. ڕاستە لە دیدێکی کوردستانیانەوە ئەو ناوچانە کوردستانین، بەڵام لە دیدی ئێراقیانەوە بەپێچەوانەوە ئێراقین. لەو پرسەدا دوو لایەن هەن کە دوو دیدی دژ بەیەکیان هەیە، دیارە هەردوولا لەسەر چارەسەری کێشەکە ڕێکەوتنی دەستوریان کردووە. بێگومان بوونی ئەو ناوچانە لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا، پۆزیسیۆنی دەسەڵاتی هەرێمی بەهێزکرد و لە ئەگەری هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ دا بێگومان زۆر سوود بەخش بوو، وە دەیتوانی پرسەکە زۆر پێشخات. بۆیە ئەگەر تێگەیشتنی ڕاشیونالانە زاڵبوایە دەبوایە ئەو سەرکەوتنە بە وەگەڕخستنی چارەسەری یەکجاری ماددەی ١٤٠ بەکاربهێندرێت.

کێشە ناوخۆییەکانی باشوری کوردستان و قەیرانی پرسی سەرۆکایەتی و پەرلەمان، پرسی ڕیفەراندۆمی قووتکردەوە، کە لەبنچینەدا لەلایەن سەرۆکی نایاسایی و ماوەبەسەرچوو مەسعود بارزانیەوە هێندرا و سەپێندرا. پێداگرتن لەسەر ریفەراندۆم لە ناوچە سنوریە کێشەلەسەرەکاندا، بێ گوێ پێدان و بێ هیچ ڕێکەوتنێک لەگەڵ حکومەتی بەغدا، بە پشتکردن لە ئەمریکا و داواکاریەکانی، بە پشتکردن لە ڕێکەوتنە دەستوریەکە، لەکاتیکدا هەنگاوەکانی دەسەڵاتی نایاسایی هەرێم لە ئاستی ناوەوە و دەرەوەدا لەسەر ئاستی بوارە گرنگەکاندا جێگەی پرسیاری زەق بوون، هەموو ئەوانە وایکرد سەرانی باشوری کوردستان خۆیان تەواو تەریککەن و بکەونە قوژبنێکی تەنگ و

نال□بار. ئ□و ه□□□ کوشندان□ وایانکرد بار□ک□ ١٨٠ پل□ و□رگ□□□ و بگ□□□. حکوم□تی ئ□راق ه□□□کانی د□س□□اتدارانی باشوری ق□زت□و□ و ک□وت□ س□نگ□ری دژ، داوای هاوکاری ه□ر□می و ن□ون□ت□و□یی کرد و گ□ما□□کانی ب□کرد□و□ د□ستپ□کرد، داوای د□ستب□ج□ی چ□□کردنی ناوچ□ □زگارکراو□ ک□ش□ل□س□ر□کانی کرد. ئ□ران و تورکیا و ئ□راق ل□س□ر چ□کپ□دادانی کورد ک□وتن□کار. گوشار□ ناوخ□یی و د□ر□کی□کان بوون□ه□ی م□رکردنی کشان□و□ و شکست ل□ ١٥ ی مانگی ئ□کت□ب□ردا، ن□ک ه□ر ئ□و□ ب□□کو پ□سندی ئ□و□کرا ک□ ئ□راق ک□نتر□لی ه□موو بیر□ ن□وتی□کان و خا□□ سنوری□کان دوای ٢٦ سا□ دوورک□وتن□و□ بکات□و□. ناپاکی با□□کی ناو ی□ک□تی د□رهاویشت□ی ک□ش□ناوخ□ی□کان بوو ک□ د□س□□اتداران نک□□یان ل□ بوونی د□کرد.

و□ک□و گ□وترا ک□ش□ی ن□اوچ□ کوردس□تانیی□ س□نوری□کان ل□ ر□گ□ی د□ستور□و□ چار□س□ری ب□ داندراو□، پ□ویست بوو ل□ □□گ□ی دای□ل□گ و دانوس□تان ب□پ□□ی د□س□تور چار□س□□ری ئ□و ک□ش□ی□ بکر□□ت. د□ستب□س□رداگرتن ل□ژ□ر ناوی کوردستانی بوونی ناوچ□کاندا، ب□گومان د□رگ□ی دای□ل□گ داد□خ□ا و □□گ□ ب□ ب□ر□وروب□□وون□و□ و ش□□ خ□ش د□ک□ات. ب□ئ□گ□ری ز□ر ب□ر□و□ووب□وون□و□ی چ□ک□داری و ش□□ روو□یان ن□د□دا، ئ□گ□ر د□س□□□اتدارانی ه□ر□□م ل□ئاس□تی پ□ویس□تبان و د□ستوریان□ ل□گ□□ ک□ش□ک□دا جوو□بان□و□. ب□ر□و□ووبوون□و□ و ش□□ و دواتر شکست و د□□ان د□رئ□نجامی ئ□و ئاراست□ چ□وت□ بوو ک□ ل□د□ی□ی □ابردوودا پیاد□کرا.

ئ□گ□ر کوردستان ک□ش□ی ناوخ□یشی ن□بوای□، خاو□نی سوپای ب□ه□زی نیشتیم□انیش ب□وای□ چار□س□□ری ئاشتی□ان□ ب□اشتربوو ل□ ش□□ و ب□ کوشت□دانی م□ر□ق و و□رانکردن□ی و□□ات. ب□پ□چ□وان□و□ ل□ کات□ک□دا د□س□□□اتی سیاس□ی لاوازب□وو و ب□ ک□ش□ی ن□اوخ□ی□و□ گیر□د□ب□وو□، ب□مج□ر□ باشوری کوردستان ئ□و پ□گ□ ب□ه□□ز□ی ن□بوو، د□بوای□ س□رنج ت□نها لای چار□س□ری د□ستوریان□ ب□ت.
ل□ باری ئ□ستادا و ل□ دوای ئ□و ک□وتن و د□□ان□ی ک□ □وویدا، ئ□گ□ر باشوری کوردستان خ□ی بگر□ت□و□ و د□س□□اتی□کی نو□ نو□ن□رای□تی بکات، پ□ویست□ ش□لگیران□ ب□ چار□س□ری د□ستوریان□ی ماددی ١٤٠ بگ□□□ت□و□. بوونی د□س□□اتی□کی ر□وا و دیموکراسی ب□گومان کوردستان ه□□د□ستن□ت□و□ و ب□ه□زی د□کات، ب□پ□چ□وان□و□ در□ژ□ی پاشماو□ی ئ□و د□س□□□ات□ دووب□ر□ی□ی ئ□س□تا ک□ورد ب□ لاوازی د□ه□□یت□و□ و ستاتوسی کورد ل□ه□ر دانوستان و گفتوگ□ی□کدا لاواز د□کات.

30-10-2017